

Uluslararası Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi
International Journal of Humanities and Art

<http://www.trkdergisi.com>

Araştırma Makalesi / Research Article

e-ISSN:2757-6388

trk dergisi

2023

4(2):27/52

Geliş Tarihi / Receive : 19.12. 2023

Kabul Tarihi / Accepted : 30.12. 2023

**1940-1942 Yılları Arasında Gazetecilik Dilinde Vecize Kullanımı
“Tasvîr-İ Efkâr” Örneği**

**The Use Of Apos In The Language Of Journalism Between
1940-1942 Example Of “Tasvîr-İ Efkâr”**

Zinnur AKKAŞ

Doktora Öğrencisi

Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

e-mail: zinnur.akkas78@outlook.com

Orcid ID: 0009-0008-1066-2290

Atıf/Cite as: AKKAŞ, Z. 1940-1942 Yılları Arasında Gazetecilik Dilinde Vecize Kullanımı “Tasvîr-İ Efkâr” Örneği. *Trk Dergisi*, 4(2).

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından ve bir intihal programında incelenmiş intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two reviewers and in a plagiarism program and has been confirmed to be free of plagiarism.

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

Öz

Dil, sadece milletlerin birbiriyle anlaşmasını sağlayan bir araç değil, aynı zamanda duyguların, düşüncelerin ve fikirlerin aktarılmasında kilit bir role sahiptir. Bu özelliği sayesinde toplumlar arasında iletişim birlikteliği oluşmuş ve insanlar, diğer toplumlardaki bağlarını güçlendirmişlerdir. Duygu ve düşüncelerin ifadesinde dilin yanı sıra iletişim organları da kullanılarak bağlantı kurulmuş; bu süreçte gazeteler, insanların duygu ve düşüncelerini aktarmak için önemli bir araç haline gelmiştir.

Gazetecilik dilinde geçmişten bugüne kadar pek çok konu ve duygu yer almış, bu konular dönemlerle, yöneticilerle, kişilerle ve toplumla bağlantılı göstermiştir. Gazetelerin toplum olaylarına paralel gitmesi, halkın gazeteyi benimsemesi ve okuması için yönlendirici, düşündürücü ve yol gösterici bir konumda olmalarını gerektirmektedir. Bu bağlamda, Tasvîr-i Efkâr gazetesi özellikle 2. Meşrutiyet döneminde, Ebuzziya Tefik'in yönetimiyle toplumu etkilemeyi başarmış ve statüsünü korumuştur.

Gazetelerin, toplumun ihtiyaçlarına yönelik olarak yazılar kaleme alması önemlidir. Örneğin, 1940-1942 yılları arasında Tasvîr-i Efkâr gazetesinde 2. Dünya Savaşı'nın etkilerine odaklanan yazılar, toplumu yönlendirici ve düşündürücü bir rol üstlenmiştir. Bu dönemde “Vecizeler” başlığı altında sunulan özlü sözler, sadece hikmetli ifadeler değil, aynı zamanda dönemin ihtiyaçlarına uygun olarak toplumu yönlendirici bir işlev görmüştür. Bu köşede toplumsal-sosyal, siyasi-askeri, bireysel, dil ve din konularına odaklanılması, gazetenin çeşitli perspektifleri ele almasını sağlamıştır.—

Anahtar Kelimeler: gazete, dil, 1940-1942, Tasvîr-i Efkâr, vecize.

“Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi”
“International Journal of Humanities and Art”
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

**1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE
VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ**

**THE USE OF APOS IN THE LANGUAGE OF JOURNALISM
BETWEEN 1940-1942 EXAMPLE OF “TASVİR-İ EFKÂR”**

Abstract

Language is not only a tool that enables nations to communicate with each other, but also has a key role in transferring emotions, thoughts and ideas. Thanks to this feature, communication unity has been formed between societies and people have strengthened their ties in other societies. In addition to language, communication organs have also been used in the expression of feelings and thoughts, and in this process, newspapers have become an important tool for conveying people's feelings and thoughts.

From the past to the present, many topics and emotions have been included in the language of journalism, and these topics have been linked to periods, administrators, individuals and society. The parallelism of newspapers with social events requires them to be in a guiding, thought-provoking and guiding position for the public to adopt and read the newspaper. In this context, the newspaper Tasvir-i Efkâr succeeded in influencing the society and maintained its status, especially during the 2nd Constitutional Monarchy period, under the management of Ebuzziya Tevfik.

It is important for newspapers to write articles in line with the needs of the society. For example, between 1940 and 1942, articles focusing on the effects of World War II in Tasvir-i Efkâr played a guiding and thought-provoking role in the society. The pithy sayings presented under the title "Vecizeler" in this period were not only wise expressions, but also served a guiding function for the society in accordance with the needs of the period. The focus on social-social, political-military, individual, language and religious issues in this column enabled the newspaper to address a variety of perspectives.

Keywords: Newspaper, language, 1940-1942, Tasvir-i Efkâr, aphorism.

“Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi”
“International Journal of Humanities and Art”
[trk dergisi/2022]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:1

Zinnur AKKAŞ

Giriş

Bir milletin kimliği, varlığı ve yaşamının aynası dil tarafından belirlenir. Dil, bir millete özgü nitelikleri kazandırarak onun varlığını sürdüren ve birleştiren temel unsurdur. Kültürünü yaşatan, aktaran ve devam ettiren de yine dilin zengin dünyasıdır. Bu nedenle bir milletin kültürünün, kimliğinin ve özünün oluşumunda, sürdürülmesinde dilin merkezi bir rolü vardır. Dil, adeta bir milletin inşa edilen yapısının temel taşıdır.

Dil, insanlar gibi doğar, büyür ve zaman içinde kullanılmadığı takdirde ölür. Dilin benzersiz nitelikleri aracılığıyla insanın özgün özelliklerini görmek mümkündür. Dil, kızabilir, nefes alabilir, sevinip ağlayabilir. Dilin insan özelliğine bu denli yakın olması, onu bir milletin kültürel varlığını ifade eden önemli bir manevi güç haline getirir (İpek, 2015). Dilin nasıl doğduğu, büyüdüğü, gelişip zenginleştiği bilinmelidir. Dolayısıyla dil, sözlü, yazılı veya elektronik kültür ortamlarında olsun, bir milletin görünürdeki ve görünmeyen yüzünü ifade eden güçlü manevi araçtır.

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan -ki bu iletişime Doğan Aksan "aktarışım" olarak ifade ediyor- (Aksan, 2011) bir organ olmasının yanı sıra bir milleti diğer milletlerden ayıran ve üstün tutan yine o milletin dilidir. Dil bir milletin inşası demektir. Bireyden başlayıp tüm milleti etkileyen bir kültür vasıtasıdır. Milletin yaşam kaynağı olduğu için de o dile ait bazı dil birlikleri vardır ki onlar dilin inceliğini, zarafetini, estetiğini ve genişliğini ifade etmektedir. Bunlar yüzyıllar boyunca içerisinde kullanılmış, dilin estetik gücü ve zenginlik göstergesi olmuştur (Bacaklı, Kapağan ve Kundakçı, 2016).

İnsanın dünya hayatına tutunmasında önemli bir rol oynayan tecrübe, varlık anlamını kazandırarak kültürü oluşturmaktadır. Kültür, uzun zamanlar alan bir tecrübe ve anlamlandırma sürecinin ürünü olarak ortaya çıkmakta ve bireyden milletlere, nihayetinde ise insanlığa kadar farklı seviyelerde

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

birikimler oluşturmaktadır. Bu kültürel birikimler, insanın gelişimini sürdürebilmesi ve koruyabilmesi için ortak veya özgün kültür unsurlarını taşıma, yorumlama ve yaşatma çabasıyla şekillenmektedir. Dil, kültürün oluşmasında ve geleceğe aktarılmasında önemli bir araç olarak işlev görmektedir; bu nedenle dilin doğru analizi, kültürün varlığını devam ettirmesi açısından kritiktir. Özellikle milli kültür, ortaklıklar taşıyan milletlerin özgün kültür özelliklerini içermektedir (Kapağan, 2021).

Dil ve kültür arasında sıkı bir ilişki vardır; dil, insanlığın ortak ideallerini, geçmiş yaşam tecrübelerini, milletlere has gelenekleri ve coğrafyasını içermektedir. Bu ilişki, birbirini tamamlayan ve değiştiren unsurlar arasında geçer, dilin kültürü taşıyan ve etkileyen bir rolü bulunmaktadır. Kültürün varlığını sürdürebilmesi ve geleceğe aktarılabilmesi için dil, önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bir milletin yüzyıllar boyunca dayandığı kültürü, birikimi, tecrübeleri toplayan, koruyan ve yaşatan dil olduğu için milletler nezdinde kutsal bir hazine olmuştur (Üstüner, 2003). Sadece bir iletişim aracı değildir. Aynı zamanda milletin iç dünyasının, ruhunun, kültürünün bir aynası, millete ve geleneğe bağlılığın bir ifadesidir.

Dilin güçlü taraflarını ve anlatım ve anlam yoğunluğunu bildiren bazı noktalar vardır;

- Dilin tarihsel derinliği,
- Coğrafi yayılışı,
- İlişki ve nezaket yoğunluğu,
- Akraba adlarının çeşitliliği,
- Söz varlığının gerçek ve mecaz anlamdaki genişliği,
- Atasözlerin çokluğu,
- Deyimlerin ve vecizelerin anlatım gücü,
- Somut ve soyut sözcüklerin var olması,
- Kelimelerin çok farklı ekler alabilmesi,

Zinnur AKKAŞ

tüm bu özelliklere bakıldığında dil, sadece bir bağlantı aracı değil zengin bir kültürel geçmişin de göstergesidir. Yukarıda verilen özellikler sadece manevi bir yelpaze değil maddi imkanların tamamını da kapsamaktadır. Kadim bir geçmişe sahip olan bu toplumların temelinde de atasözleri, deyimler ve özdeyişler önemli bir yer tutmaktadır. Bu dil birlikleri edebiyat, sanat, toplum ve kültür içerisine yerleşmiş ve dile nakış nakış işlenmiştir (Akalin, 2016).

Edebi eserlerin temeline bakıldığı zaman dil ortaya çıkmaktadır. Dil, bir toplumun ürünüdür. Hangi toplum irdelenirse irdelensin bireysel ve en içe dönük yazarlar ve şairlerde bile o topluma ait izler bulunur. Bunun sebebi dildir. Dil, toplumu yansıtmada önemli bir organdır.

Toplumları yönlendirmede dil statüsünü kullanan ve bu statü vasıtasıyla millete ulaşan ulaşım aracı gazetedir. Gazetelerin amacı ve yapısı sadece bilgi aktarmak değildir. Hem kulağa hem de göze hitap eden aynı zamanda bir iletişim-aktarışım organı olan gazeteler, bilgi vermenin yanında "eğitmek, milli kültürü tanıtmak, benimsetmek, aşlamak ve sevdirmek, korumak, eğlendirmek ve dinlendirmek" (Cunbur, 1998) gibi özellikleri olduğu düşünüldüğünde bir özelliği ile öne çıktığının yanlış olduğu görülmektedir.

Gazete-gazetecilik ve Tasvîr-i Efkâr mecmuası

İnsanlar ilk çağlardan beri çevrelerine verdiği mesajlar tabiatın ve dönemin insanoğluna sunduğu şartlar neticesinde şekillenmiştir. İlk dönemlerden itibaren ortaya çıkan duvar yazıları, parşömenler, yazıtlar, lahitler, papirüsler ve daha birçok yazıt dönemin şartları içerisinde bir iletişim aracı olmuştur. Daha sonralarında ise dönem ve şartlar değiştikçe insanlığın

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

ihtiyaç duyduğu iletişim aygıtları ve iletişim şekilleri de değişmiştir (Özçağlayan, 2008). Orta Çağ'da, toplumların merkezinde bilgi ve haberleri duyuran “tellal” adı verilen kişiler bulunmaktadır. Gazeteler ise iletişim aracı olmanın ötesinde bir amaca hizmet ederek dünya genelinde etkisini derinden hissettirmiştir. Gazeteler, bir düşünceyi, fikri, ideolojiyi veya karşı görüşü yaymak, anlatmak ve dayatmak amacıyla kurulmuş, baskı ürünleri olarak ortaya çıkmıştır.

18.yy'da başlayan ve 19. yüzyılın başında hızla ilerleyen Endüstri Devrimi, teknolojik yeniliklerin üretim süreçlerine entegrasyonu ile birlikte ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel alanlarda önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu dönemde insanlar, daha uzak coğrafyalara hızlı bir şekilde ulaşmaya başlamış, posta ile dağıtım sistemleri gelişmiştir. Kapalı ekonomiler daha dinamik bir yapıya kavuşurken, şehirleşme ve yeni bir yaşam tarzı gelişmeye başlamıştır (Atbaşı, 2017). Matbaanın kullanımının yaygınlaşması ve makine ile seri üretime geçilmesi, geçmişte sınırlı imkânlarla basılan gazetelerin daha geniş kitlelere ulaşabilen bir iletişim aracına dönüşmesini sağlamıştır. Bu sayede hem ekonomik anlamda hem kültürel hem de politik anlamda makineleşmeyle birlikte bir hayli önem kazanmıştır.

Türkçe sözlükte; “Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermeyi amaçlayan, başlarda belirli zaman aralıklarında ve sonralarda ise her gün basılan süreli yayımlar.” (TDK, 2023) şeklindeki ifade edilmektedir.

Avrupa’da gazetenin ilk hâlinin 17.yy’da ortaya çıkması, hemen akabinde 18.yy’da artık yaygın bir yayın organı olarak kullanılan gazetenin Osmanlı’ya gelişi ve kullanılışı (Fransa’da 1631 yılında kullanılmaya başlandığı temel alındığında ve ilk gazeteden önceki Mısır’da Mehmet Ali Paşa’nın 1828 yılında çıkardığı “Vekâyi-i Mısır” gazete bu düşünceye dâhil

Zinnur AKKAŞ

edilmediği takdirde) Avrupa'dan 200 yıl sonra tekabül etmektedir (Çıkla, 2009; Alan, 2019).

Osmanlı'da çeşitli basın yayın organlarının -başta gazete ve dergi- kurulması, kullanılması ve yaygınlaşması, safhalı olarak gerçekleşmiş ve bu safhada önce takip sonrasında taklit oluşmuştur. Basın yayın organlarının Batılı gayr-i Müslimlerde yaygın olmasında gazeteye daha önce başlamaları, Osmanlı'ya geç gelmesinde ise çeşitli alguların olması ve mesafeli davranmaları olmuştur. Her ne kadar başta olumsuz düşünceler olsa da gazetenin iletişim ağındaki gücü zamanla Osmanlı'da da fark edilmiş ve 2.Mahmut'un isteği üzerine Osmanlı'da gazete basımına başlanmıştır.

Matbaanın Osmanlı'ya dâhil edilmesinden (1727) ilk gazetenin çıkarılmasına (1831) kadar ki süreç uzun bir zamanı temsil etmekle beraber aradan geçen onca zamanın akabinde 11 Kasım 1831 yılında Takvîm-i Vekâyi gazetesi çıkarılmaya karar verilmiştir (Öztay, 2020).

Gazetenin önsözünde gazetenin çıkarılış amacının halkın edindiği gerçekliği tartışılır bilgileri önlemek ve bu bilgilerin yanlış yorumlanması önlemek, iç-dış haberler, bilimler, atamalar ve fiyatlar gibi bir dizi bilgiyi içermektedir. Bunları devletin bütün örgütlerine, memurlara, subaylara ve elçiliklere gönderilmek ve başta Arapça, Farsça olmak üzere Rumca, Ermenice gibi azınlık dillerine de çevrilmesi istenmiştir. Bu sayede Osmanlı'da olup bitenler halka aktarılması amaçlanmıştır ancak gazete düşünülen niyetten ziyade devletin resmi haber organı olmuş, bazı devlet harici konular olsa da daha çok bugünkü resmî gazetenin vazifesini üstlenmiştir (Çıkla, 2009).

Takvîm-i Vekâyi, Osmanlı'da bir değişimin ve dönüşümün başlangıcı olmuştur. Tanzimat ile başlayan değişim süreci neticesinde gazetenin Osmanlı hayatına girmesiyle (öncesinde İzmir'de çıkarılan gayr-i müslim azınlıkların ve Vakayi Mısri hariç tutulmuştur) Osmanlı Devleti'nde basın hayatının ve gazetecilik tarihinin başlangıcını oluşturmaktadır (Demir,

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

2014). Sonrasında devam eden Ceride-i Havadis ve ilk özel gazete olan ve bunun yanında edebi ürünlerinde ortaya çıktığı gazeten olan Tercümân-ı Ahval, Türk siyasal ve kültürel hayatına yeni bir soluk getirmiştir. Gazetede dâhili ve harici bazı konular, sanayi, eğitim, kültür, ticaret, fen gibi hemen her alanda ve özellikle edebiyat sahasında büyük bir adım olmuştur (Akbulut, 2013).

Türk edebiyatı tarihinde özel teşebbüsle ortaya çıkarılan ve ilk özel gazete olan Tercümân-ı Ahval'in başmuharriri ve yayımcısı İbrahim Şinasi, daha sonra kendi çabalarıyla 1862 yılında Tasvîr-i Efkâr gazetesini kurmuştur. Tercüman-ı Ahval ilk özel gazete olarak gösterilse bile devlet tarafından desteklendiği ve yardım edildiği için bir nevi özel gazete hükmünde sayılamamıştır (Kızılca, 2022). Bu nedenle gazetecilik ve edebiyat tarihinde aslında ilk özel ve şahsi teşebbüs ve girişimlerle çıkarılmış gazete Tasvir-i Efkâr gazetesidir.

Haftada iki gün olarak çıkarılan gazete ilim, bilim, fen ve irfan üzerine yönelmiş ve gazete yazılan yazılara dikkatli seçilmiş, tertip, düzen ve özeni bakımından titizlikle yaklaşmıştır (Ahmadlı, 2019). Millet ve memlekete dair konular, dil meseleleri, medenileşme ve 'efkâr-u umumi' adı altında birleştirilebilecek konular, alanın dışına çıkmadan münakaşalar gerçekleştirilmiştir. Gazetede İstanbul başta olmak üzere Osmanlı şehirlerindeki sosyal yaşama, ekonomik duruma, dine, kültüre, eğitim gelişmelerine dair birçok habere yer verilmiştir. Bu tür haberlerin başında yangınlar, vakıflar, asayiş, belediye hizmetleri, okullar, iktisadi kurumlar, posta ve telgraf hizmetleri, salgın hastalıklar gibi konularda haberler bulunmaktadır. Bu türden haberleri verirken, sadece başkentini durumu ile ilgili gelişmelerle sınırlı kalınmamış, memleketin birçok bölgesini, şehrini ilgilendiren olaylara yer verilmiştir. (Erol, 2019).

Zinnur AKKAŞ

Şinasi'nin titizliği ve inceliğine rağmen 'Batılılaşmayı savunmayı' düşüncesi dönemin paşası tarafından beğenilmediği için dikkatleri üzerine çekmiştir. Şinasi'ye yönelik bu tutum neticesinde Şinasi tekrardan Fransa'ya gitmiştir. Şinasi'den sonra koltuğu Namık Kemal devralmıştır (Sezer, 1997). Namık Kemal'de Şinasi'nin sürdürdüğü yolu devam ettirmiştir. 1865 yılında Şinasi'nin Fransa'ya gitmesinden sonra Namık Kemal bu görevi üstlenmiş ve gazetenin yayın yapmasını devam ettirmiştir. 1867 yılına kadar Namık Kemal gözetiminde devam eden gazetede konular giderek zenginleşmiştir. Diğer gazete konularına ilave olarak Tıp meseleleri, İstanbul'da çıkan yangınlar, dil meseleleri, eğitim ve öğretimde kadınların da okutulması meselesi gibi birçok dalda çeşitli konular gazetenin konusu olmuştur. Tasvir-i Efkâr gazetesi dönemi itibariyle Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin toplandığı yer olmaya başlamıştır. Yapılan bu toplanmalar ve Namık Kemal'in hürriyet düşüncesini burada dile getirmesi hükümeti rahatsız etmektedir (Hayta, 1990).

Tasvir-i Efkâr'ın hükümete karşı gizli bir politik muhalefet organına dönüştüğü, 1867 yılı başlarında daha da belirgin hale gelmiştir. 23 Şubat'ta gazetede Mısır Valisi Mustafa Fazıl Paşa'nın mektubu yayımlanır. Mustafa Fazıl Paşa, bu mektubunda; "*fikir, tecrübe ve ıstıraptan doğan reform tasarısının uygulanmasına hiçbir şey engel olamaz*" tarzında söylemiyle Yeni Osmanlıların düşünce tarzını dışa vurmuştur. Bu mektubu yayınlatan Namık Kemal, kendi yorumunu da burada belirterek Yeni Osmanlıları, Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtaracak olan yeni kamuoyu fikrinin taşıyıcıları olarak nitelendirmiştir. Bütün bunlar Babıali'ye Tasvîr-i Efkâr'ı kapatma gerekçesi sunmaktadır. Babıali ise bu makaleyi hedef gösterip gazetenin bir tehdit olduğu düşüncesiyle Tasvir-i Efkâr'ı bir ay süre ile kapatır. Belli bir süre sonra 1867 yılında Namık Kemal'de Fransa'ya kaçır. Namık Kemal'in Fransa'ya gitmesinden sonra gazeteyi Recaizade Mahmut Ekrem devralır. 830.sayısından sonra kapanır (Çepni, 2010).

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

İkinci Meşrutiyetin ve 31 Mart ayaklanmasından yaklaşık 40 yıl sonra Ebuzziya Tevfik, gazetenin geçmişteki başarısını, mazisini, amaçlarını ve Şinasi'ye olan hürmet ve sadakatini düşünerek bu gazeteyi canlandırmaya çalışmıştır. Bu uğurda Yeni Tasvîr-i Efkâr adıyla (bu isim sadece gazetenin birinci baskısında kullanılmış, sonrasında eski ismiyle basım hayatına devam etmiştir.) 31 Mayıs 1909 tarihinde çıkarılmaya başlanmıştır. Ebuzziya Tevfik Bey gazetenin çıkarılmasını geçmişteki şu sözlerinden anlaşılmaktadır: *“memleketimizde neşrolunan Türk gazeteleri içinde zuhurundan nihayetine kadar Tasvir-i Efkâr'dan başka mesleğini muhafaza eylemiş bir gazete görülmemiştir.”* diyerek bu gazetenin önemini dile getirmiştir. Daha sonrasında ise: *“...ben her zaman bir gazete çıkarmağa azm eyledim ise çıkaracağım gazete mutlaka Tasvir-i Efkâr isminde olacak idi.”* diyerek yine bu gazetede niyetini ortaya koymuştur (Sezer, 1997). Bu gazete Ebuzziya'nın 1913 yılındaki ölümüne kadar ara ara kapanmalar yaşasa da basılmaya devam etmiş ve yayın hayatını sürdürmüştür. Ebuzziya'dan gazeteyi devralan çocukları Talha ve Velid Ebuzziya, uzun yıllar gazeteyi devam ettirmişlerdir. *“Tasvîr-i Efkâr, Hak, İntihâb-ı Efkâr, Tefsîr-i Efkâr, Tasvîr”* gibi isimlerle her kapatılışından sonra farklı bir isimle yayın hayatını sürdürmeye çalışmış ve toplamda 17 defa kapatılmıştır.

1. Dünya Savaşı ve Mütareke döneminde de sık sık zorluklar yaşayan ve kısa dönemli kapanmalara maruz kalan gazete 1940-1942 yılları arasında basın hayatına devam etmiştir. 1942 yılı sonunda tekrar bir kapanma yaşamış ve sonrasında 1943 yılında devam etmiş ve 1945 yılına kadar bu şekilde sürdürmüştür. 1945 yılında isim değiştirerek *“Tasvir”* gazetesi adında 4 yıl daha basın hayatını sürdürmüş ve bu sayede edebiyat tarihinde duraksamalar dahilinde yayın hayatına devam eden uzun süreli çıkan gazeteler arasında yerini almıştır (Oral, 1968).

Zinnur AKKAŞ

1940 yılından itibaren Almanya'nın ve İtalya'nın tüm dünyaya kafa tutma çabaları ve tehlikeli tutumları, yeni kurulan devletler, daha önce kurulmuş olup düzenini sağlamaya çalışan devletler bu dönemde yer almaktadır. Almanya'nın kışkırtıcı tavırları ve Sovyet Rusya'nın karşı politikası ülkeler arasındaki siyasi güç gösterisine dönüşmüştür. Türkiye'nin bu siyasi gösteri içerisinde hem bir toparlanma ve olası tehlikelere karşı ayık olmak maksadıyla gazetelerdeki yazılar önem arz etmektedir.

2. Dünya Savaşı'nın olması dahilinde savaşın galibinin Almanya olacağına inanan Tasvir-i Efkâr, Vatan, Tan, Akşam gibi gazeteler desteklemiştir. Türkiye-Almanya arasındaki saldırmazlık antlaşması ve İsmet İnönü'nün 26 Haziran'da savaş dışında olduğunu bildirmesi ve ayrıca 1 Kasım 1940 yılında Türk kara ve deniz sınırlarının savaş için kullanmaması gerektiğini ve kullanılmasına izin verilmeyeceğine dair bir bildiri açıklamıştır (Yıldırım, 2016). Dünyada yaşanan tüm bu siyasi olaylar edebi eserlerde, sinemada ve diğer başka ürünlerde gösterdiği gibi gazetede de kendisini göstermiştir. Bu sebeple de Ebuzziya'nın başyazar olarak ele aldığı konular ve öğüt-tavsiye niteliği taşıyan yazılar da buna dönük olmuştur.

Tasvir-i Efkâr Gazetesinde Vecize

Kadim bir geçmişe ve güçlü bir edebi geleneğe sahip olan Türk milletinin dilinde köşe taşları bulunmaktadır. Bu köşe taşları dilin en sade, en anlamlı ve en çarpıcı sözlerini ortaya koymaktadır. Bu sözler kimileri için darb-ı mesel, kimileri için deyim, kimileri için kelam-ı kibar ya da hikmetli sözdür. Farklı isimlerle zikredilen vecizeler ya da diğer bir adıyla özdeyişler, insanlığın kalp havuzlarına akan sözcük pınarları olmuştur.

Türkçe sözlükte vecize sözcüğü en yalın tanımıyla; *"Bir konu üzerine en çok bilinmesi gereken şeyi birkaç sözcükle ve çarpıcı bir biçimde anlatan, kimin söylediği genellikle bilinen özlü söz."* ifade edilmiştir (TDK, 2023).

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

Vecizeler, ilke söz, aforizma, cümle-i hikemîye gibi anlamlara da eş değer olduğu görülmüştür. İslâmi anane içerisinde vecizeler, emsal teşkil etmekle birlikte emsalin Türkçe karşılığı olan atalar sözünden farklı olarak, söyleyeni belli, özünde bir hikmet yahut dini veya tasavvufî hakikat yatan, insanları dinî, ahlaki ve sosyal güzelliklere ve doğrulara teşvik ve sevk etmeyi hedefleyen etkileyici cümlelerdir (İspirli, 2019).

Vecizeler, dünya literatüründe kutsal kitaplardan, ilahi vahiylerden ve kutsal dinlerin öğretilerinden ve ayetlerinden özüm senerek çıkış yolu bulunduğu düşünülmektedir. Çünkü kutsal öğretiler ve ayetler özü itibarıyla ilahi bir gücü ve kudreti temsil ettiği ve aynı zamanda kısa elfazla çok manalar ifade ettiği için de özdeyişlerin bu kanaldan beslenerek yoluna devam ettiği bilinmektedir. Sonrasında kutsal kitapların sahibi resuller, insanlığı hakka ve hakikate davet eden nebiler (davet elçileri), hadisler, onları takip eden ashaplar, tasavvuf erenleri ve daha birçok davetçiler ve onların hikmetli sözleri ilahi bir emir olmasının yanı sıra vecize olarak kabul edilmektedir (İspirli,2019; Demir, 2013). Bu sebeple vecizeler geçmişten günümüze kadar insanoğlunun temel yapı taşlarından biri olmuştur.

Cenap Şehabettin, ortaya koymuş olduğu eseri şu şekilde tanıtmıştır: *“Alelhusus eserin nihayetine ilave edilen ve geçen Ramazan’da Tasvîr-i Efkâr’ı tezyin eylemiş olan ‘Tiryaki Sözleri’ edebiyatımızda yeni bir yer cereyan teşkil eder. Ziya Paşa’nın vaktiyle manzum olarak kaleme aldığı Hikemiyat’ı Tiryaki Sözleri daha yeni ve daha başka ve mütekemmil şekillerde takip eylemektedir. Cenap Şehabeddin Bey’in bu yeni eserini Müştak-ı edeb olan herkese tavsiye eyleriz.”* (Özalp, 2019).

Türk edebiyatı tarihinde ve kültüründe vecizeler sözlü kültür ürünleri olarak halk arasında yaşamıştır. Sözlü kültür dairesinde kuşaktan kuşağa aktarılan hikmetli sözler, düstur, rehber ve yol gösterici olmuştur. Sözlü kültür yelpazesinden etkilenecek geleceğe aktarma gayesiyle vücuda gelen

Zinnur AKKAŞ

Orhun Yazıtları da bunun açıkça bir ifadesidir. Sonrasında ise Kutadgu Bilig başta olmak üzere Atabetü'l-Hakayık ve Divan-ı Hikmet gibi eserler, derinliğin ve yoğunluğun devamı olmuşlardır. Sonrasında müstakil eser olarak temsil edilebilecek eserler yazılmıştır. Ataullah İskenderi'nin "El-Hikemü'l-Ataiyyesi", Şemseddin Sami'nin "Emsali", Mehmed Receb'in "Emsal-i Hakikat" bu alanda örnek teşkil edecek eserlerdir. Modern hayatın ilk basamağı olarak kabul edilen ve birçok yenileşmenin ve gelişmenin birleşme noktası kabul edilen Tanzimat sürecinde Türk edebiyatında bir tür olarak karşılaşılmıştır (Erol, 2011). Aslında kültürel bellekte ve milli ruhta ezelden beri yaşayan bu tür Batılılaşmanın Osmanlı'da uyandırdığı yenilikçilik! düşüncesiyle peyda olmuştur

Cenap Şahabettin'in Servet-i Fünun'da başlatmış olduğu "Vecize Edebiyatı" düşüncesi bir bakıma darb-ı mesellerin ve evsafın devamı niteliğindedir. Servet-i Fünun dergisinin 7 Nisan 1924 yılındaki yazısında şunları dile getirir:

"Bütün darb-ı mesellerde şâyân dikkat ve saf müşteriki vardır ki ma'naca katiyyet ve mutlakiyyetdir; hiçbir kuvvetin hiçbir darb-ı meselinde "bazen" "ale'l-ekser", "az çok" filan gibi ta'birat-ı ta'diliyyeye tesadüf edilmez. Ta'dad ettiğim bu durub-u emsal ve evsafın vecizelerde hilafını buluruz." diyerek bugün atasözü olarak zikredilen sözlerin aslında vecizeleri oluşturduğu düşüncesi vardır. Hemen devamında ise vecizelerin ehemmiyetine dikkat çeker ve vecize söylemenin gerek ve lüzumunu aktarır: *"Vecize muharriri irticalden müctenibdir; her yazdığı bir kalb ve ruh mütehassısı ki gerek nefsinin ve gerek etrafındaki beşer-i numunelerini kemal-i dikkatle istiktsadan sonra kerre ibda' eder; muhitindeki seciye ve ahlak manzaralarını layikiyle tahlil ve muayene etmedikçe fikrini kağıd üstüne yatıramaz..... vecize bi'l-hassa göregen bir zekanın intibaatını ifade edecektir; vecizelerde her şeyden ziyade hassa-i müşahede buluruz."* (Cenap, 1927).

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

Cenap Şehabettin'in dikkat çektiği bu ürünler, sadece söz söylemekten ibaret bir ifade tarzı değildir. Toplumun ve yaşanan muhitin dikkatli bir şekilde incelenmesi ve irdelenmesinden sonra ortaya çıkan bu ürünler atasözleri gibi toplumu yansıtan bir ayna vazifesi görmüş ve vecizeler o toplumun aktarıcısı olmuştur. Vecizeler bir dolaylı söylemeden ziyade ruh ve akıl birlikteliğinin kalp süzgecinden geçirilerek meydana getirilmesi hadisesidir. Bu nedenle alelade bir cümleden çok farklı ve derin anlamlar içermektedir (Yıldız, 1998).

Gazeteler, haberleri ve röportajları yorum, eleştiri gibi fikir ağırlıklı yazıları, yönlendirici metinleri, okuyucunun dikkatini çekmeye yönelik yazıları ve talimat, nasihat ve tavsiye veren metinleri bulunmaktadır. Bu bağlamda 1940-1942 yılları arasında Tasvîr-i Efkâr gazetesinde bilgiden ziyade nasihat, öğüt, tavsiye verici yazılar olan vecizelerin kullanımı bir hayli fazladır. Yaklaşık iki yıl boyunca her gün çıkarılan bu yazılar -ki her ne kadar gazeteler objektif olmayı gerektirse de belli bir fikri aşıl原因 yazılara yer vermiştir- belli bir zihin dünyasını yansıtan, bazı görüş ve düşünceleri yansıtmaya niyetlenmiş yazılardır.

2 Mayıs 1940 tarihinde belirli soluklarla yazı hayatına devam eden Tasvîr-i Efkâr, altı-sekiz sayfa aralıklarında her gün çıkarılmıştır. Başladığı günden itibaren çoğunlukla gazetenin beşinci sayfasında yer alan vecizeler daha sonra gazetenin ilk sayfasının sağ üst köşesinde küçük bir demeci ve ikinci sayfanın sağ alt kısmında (ekseriyette) “vecizeler ve anlamları/izahı” başlığıyla okura sunulmuştur.

Vecizelerin Konulara Göre Dağılımı

Tasvîr-i Efkâr ve diğer gazetelerin özellikleri, buldukları dönem bağlamında değerlendirildiğinde verilen vecizelerin de sosyal hayata dair

Zinnur AKKAŞ

mesajlar verdiği görülmektedir. Gazetede verilen vecizeler aşağıda şu şekilde ele alınmıştır:

1. Siyasi-Askeri

Vecizeler her konuda ve her düşüncede söylenen sözler oldukları için de gazetede döneme, gündeme ya da topluma ait birçok özdeyiş ve bu özdeyişlerin anlamları paylaşılmıştır. 31 Mayıs 1940 yılında çıkarılan gazetede “*Türk milletinin varlığı ordular, ordunun varlığı da Türk milletidir.*” vecizesine yer verilmiştir. Bu vecizenin hemen alt kısmında “*Büyük Millet Meclisi’nin evvelki günkü müzakerelerinden*” yazısı bulunmaktadır. Denizli Milletvekili Deniz Arslan’a ait olan bu söz dönemi itibariyle de dikkat çekicidir. Çünkü 1940 yılları 2. Dünya Savaşı için hazırlıkların ortaya çıktığı 1. Dünya Savaşı’nda haksızlığa uğradığını düşünen devletlerin tekrardan toparlanıp gövde gösterisi yapmaya başladığı bir dönemdir. Türkiye’de Atatürk’ün üzerinden iki yıl geçmiş ve İsmet İnönü baştedir. Türkiye 1. Dünya Savaşı’ndan kalan yüklerinden kurtulurken bir yandan da toparlanmaya çalışan bir ülke konumundadır. Bu toparlanma ve kurtuluş mücadelesinin yegâne kaynağı Türk milleti ve Türk milletinin özündeki askerlik şuurudur. Bu sebeple de bu asil milletin içindeki cevheri açığa vurmak için böyle bir söz dile getirilmiştir. “*Vecizenin izahı*” kısmında “*Türk milleti yaşama hakkını, kuvvete, azmle, iradesiyle ihkak etmek ister ve onun kuvveti, azmi ve iradesi, Türk ordusunda tecelli eder. Türk milleti hürriyet ve istikbalini daima korumak ister. Ve Türk hürriyet ve istikbalinin en şerefli koruyucusu Türk ordusudur.*” diyerek yukarıdaki sözünü perçinlemiştir.

Gazetenin 2 Mayıs 1940 yılı yazısının beşinci sayfasında Namık Kemal’in;

“Kimsenin lütfuna olma tâlip

Bedeli cevheri hürriyettir!”

vecizesine yer verilmiştir. Namık Kemal’in vatan ve millet sevdalısı bir kişi olduğunu dile getirmiş ve aynı zamanda Türk devletinin ve milletinin de

“Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi”
“International Journal of Humanities and Art”
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

hürriyet sevdalısı olduğuna dikkat çekmeye çalışılmıştır. Vecizenin şerhi/izahı kısmında ise; “... *Türk fıtraten onurlu, civanmerd, izzet-i nefis sahibi bir insandır. Bu hasletler Türkün ezeli ve ebedi zinetleridir. Türk zamanına göre dehre karşı göğsünü gerer, feleğe baş eğmez ve yoluna dosdoğru gider. O sayede değil midir ki Asya'nın göbeğinden ok yaydan fırlar gibi fırladığı gündün beri şuun tarihi ve şuun alemi çiğneyerek ve önüne katarak garbe yürümüş ve işte bugün Şark ve Garb arasında ihraz eylemiştir.*” diyerek Türk toplumunun siyasi tarihini resmetmeye çalışmış ve okuyanların ne denli bir geçmişe sahip olduğunu anlatmak ve aşlamak istemiştir.

30 Birinci Teşrin 1941 tarihli gazetenin ikinci sayfasında: “*Hürriyetin doğup yerleşmesi ve gelişmesi için iki şart gerektir: İyi bir toprak ve sürekli bir uyanıklık!*” Havert'a ait bu söze yer verilmiştir. Hürriyet fikrinin bir toplum için ne kadar değerli ve paha biçilemez olduğu aktarılmaya çalışılmıştır.

9 Eylül 1942 tarihli gazetede Napolyon'un “*Devlet adamının kalbi kafasında olmalıdır.*” sözüne yer verilmiştir. Bir devlet adamının duygudan ziyade akla önem vermesi ve akıyla hareket etmesi gerektiğini söylemiştir. 1 Temmuz 1940 yazısında Ziya Paşa'nın beytine yer verilmiştir:

*“Anlar ki verir laf ile dünyaya nizamet
Bin türlü teseyyüp bulunur hanelerinde”*

Beytin şerhi kısmında ise “*Yeni Nizam'ın milletlere ve hürriyet ve refah getireceğini, dünyaya hakkaniyete kavuşturacağını söylüyorlar. Kimsenin de hakiki bir yeni nizam peşinden koştuğu yoktur. Her taraf kendi kuvvetinin galebesini temin etmek ve kendi menfaatini her menfaatte üstün getirmek istiyor.*” (Tasvir-i Efkâr, 1940) şeklinde yorumlanmıştır.

2. Toplumsal-Sosyal

Gazeteler belli bir görüş ve ideoloji temsil etmesinin yanı sıra, toplumu eğitmeyi, toplumsal konulara değinmeyi ve toplumu yönlendirmeyi de amaçlayan yönlendiricilerdir. Bu sebeple de gazetelerde ele alınan

Zinnur AKKAŞ

konularda toplumsal meseleler ya da toplumu anlatan konular ele alınmıştır. Vecizelerde de toplumu yönlendiren toplumu eğiten ya da toplumsal sorunlara değinen sözler de bulunmaktadır.

29 Haziran 1940 tarihli gazetenin vecize köşesine bakıldığında: “*Hilekâr adam iğrençtir, lakin hilekâr mütefekkir iki kat iğrençtir.*” sözü görülmektedir. Fikir adamı, yol gösterici ve istikamet tayin eden ve toplumları yönlendiren bilge mütefekkirlerin aslında toplumu aldatmaya yönelik tavrı olduğu zaman iğrenç insandan daha iğrenç bir durumdadır. Bu kişiler şeref ve hayalarını göz göre göre milletin önüne seren kişilerdir.

Topluma yönelik bir eleştiri ve serzeniş olabildiği gibi bireylerin şahsiyetlerine dönük yorumlar da vecizelerde bulunur. Toplumsal eğitimin yanı sıra bireysel olarak eğitim ve yönlendirme de vecizelerin alanını kapsamaktadır. 16 Birinci Kanun 1941 yılındaki vecizede: “*Her insanın kendine mahsus bir serveti ve bir kuvveti vardır. Her insanın en mühim vazifesi bu serveti ve kuvveti tanumaktır!*” Bacon’un sözü paylaşılmıştır. İnsanın kendisine daha fazla güvenmesi ve içindeki gücü keşfetmesi ve bu ülkü doğrultusunda hareket ettiği takdirde öz benliğine yani halis cevhere ulaşacağını kaydetmektedir. Zira vecizenin şerhi kısmında: “*Her insanın kendine mahsus bir serveti ve kuvveti vardır. Bundan maksat her insanın haiz olduğu maddi servet ve kudreti değildir. Maskat daha fazla kendine güvenmek, feragat göstermek gibi büyük hasletler ve manevi servetlerdir.*” (Tasvir-i Efkâr,1941) yukarıda verilenleri açıklamaktadır.

9 Haziran 1941 vecizesinde: “*İnsan muvaffakiyete doğru kulaç kulaç yüzebilir. Yalnız suların temiz olduğuna dikkat etmelidir.*” 10 Haziran vecizesinde Emerson’a ait olan: “*Neş’eyi iradesine ram eden bir insanın ruhu, tam bahtiyarlığa kavuşmuş olur.*” 11 Haziran vecizesinde: “*Hoşnutsuzluk; kendine güvenme eksikliği, irade sarsaklığıdır.*” 12 Haziran vecize köşesinde: Fredrik Saundris’in: “*Hayat hâkim olan unsur seciyedir; seciye zekâya üstündür.*”

“Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi”
“International Journal of Humanities and Art”
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

Sözüne, 5 Ağustos 1941 vecize köşesinde “İnsanları hayat yolunda doğru ve ünlü yürüten kudret, zekâ ve irfandan ziyade seciye ve iradedir.” yer verilmiştir. Görüldüğü üzere seciyeni yani orta halli olmanın, muvaffak olmanın ve mutlu olmanın anahtarları verilmeye çalışılmıştır. Aslında derlenip toplu halde vecizelere bakıldığı zaman savaşın milletlere bir şey kazandırmadığı görüşü savunulmaya çalışılmıştır. “Her hükümet şeklinde kanunları yapan asıl kuvvet halktır!” diyerek aslında halk haricinde hiçbir kuvvetin olmadığı dile getirilmeye çalışılmıştır.

15 Eylül 1941 vecize köşesinde: “Her yurttaş, milli hâkimiyetin bir parçasıdır. Her yurttaşın en mühim vazifesi bu büyük mesuliyete layık olmaktır!” yine diğerlerine benzer bir vecize paylaşılmıştır.

31 Mayıs 1942 tarihli gazetede: “Sizden daha az mesut olan bir kimseye saadetinizden bahsetmeyiniz.” Pythagore’ye ait bu söz verilmiştir. Toplumsal hayatı düzenleyen ve insana farkındalık oluşturacak olan bu vecize, aynı zamanda halkın nasıl olmasını gerektiğine dair bir yol çizer. Çünkü daha az mesut ve mutluluk seviyesi daha düşük olan kişilere mutluluk hali paylaşıldığı vakit karşı tarafın üzüntüsü artacaktır.

8 Temmuz 1942 yıllı gazetede Cenap Şahabettin’e ait “Çok kere dimağımızın sebebi iflâsı, dilimizin ifrat sarfiyatıdır; geveze zeki görünmez.” Bu söz paylaşılmıştır. Frensiz, başıboş ve gereksiz bir dille konuşmak insanın dimağını mahveden bir durumdur. Aynı zamanda karşı tarafı sıkan ve yoran bir hale sokmamak için atalarımızın da dediği gibi “sözü üç tart bir söyle”, ya da “söz gümüşe sükût altındır.” Atasözlerini hatıra getirmektedir.

30 Temmuz 1942 tarihli vecize La Cordaire’e ait bir sözdür. O: “İnsan şahsiyetini elde etmeğe çalışmalı, öyle ki tekamülü bizzat kendi eseri olsun.” der. İnsanın kemale ulaşmasında kendine ait bir şeyler bulunmayan kimseler

Zinnur AKKAŞ

başkalarının özelliklerine mahkumdurlar. Bu sebeple bireyi kendi yapan şey özündeki cevheri ortaya koymasındır.

3. Kültür

01 Birinci Teşrin 1940 sayısında: *“Seviyeyi geriletecek, düşürecek her amil ile mücadele etmek ve seviyeyi yükseltecek amilleri kuvvetlendirmek gerekir.”* (Tasvir-i Efkâr, 1941) sözüne yer verilmiştir. Vecizede cehaletle mücadele edilmesi gerektiği vurgulanmış ve kültür seviyesinin yükseltilmesi gerektiği ve halkın seviyesini düşürecek türlü “kafa körlüğü” ile savaşılmaya dikkat çekmiştir. 18 Birinci Teşrin 1941’de Darwin’e ait: *“Şiir ve musiki zeokini kaybedenler dimağlarını körelterek bahtiyarlıklarını zayi ederler.”* söz okuyucuya aktarılmıştır. Şiir ve musikinin toplum için ne kadar ehemmiyetli olduğu vurgusuna yer verilmeye çalışılmıştır.

4. Din

4 Eylül 1941 tarihinde Ruskin’in söylediği: *“İman insanı uyutan, çürüten bir kuvvet değil, çalıştıran, dinçleştiren bir kudrettir.”* sözü paylaşılmıştır. Dinin insanlar için yaftalanan, hor ve hakir görülen bir kurum değil aksine insanı canlandıran yegâne güç olduğu vurgusu yapılamaya çalışılmıştır. Türk milletinin içindeki halis gücün ve sönmez cesaretin aslında dinin ve ilahi bir gücün etkisi olduğu ve bu milletin muhtaç olduğu o kudretin aslın damarlarındaki kanda mevcut olduğunu anlatmaya ve hissettirmeye çalışılmıştır. 3 Ağustos 1942 yılındaki vecizede kime ait olduğu bilinmeyen bir vecize paylaşılmıştır: *“İnsanlar felaket ve musibetlerde kendilerini Allah’a daha yakın görür.”* İnsanlar her ne kadar kendilerini güçlü ve önüne geçilemeyen bir güç olarak görse de bir felaket ve musibet başına geldiği zaman insanların yaratıcısı ve hamisi olan Allah’a yönelir ve ona döner. O durum insanlardan gidene kadar bu yöneliş devam eder.

5. Dil

“Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi”
“International Journal of Humanities and Art”
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

Bu bölümde ise dile dair nadir vecizeler görülmektedir. 1 Birinci teşrin 1941 tarihli vecize köşesinde Confucius'un: *“Dil, küçüktür fakat aileleri yıkar, devletleri çökertir.”* sözü okuyucuya sunulmuştur. Dilin küçük bir yapısı olmasına karşılık verdiği zararı göstermek amacıyla bu vecize verilmiştir.

Sonuç

Gazeteler bir iletişim aracı, bir aktarım organıdır. Bu sayede gazete sayesinde bilinçlenen, bilgilenen halk gazete ile bağı sayesinde bazı olaylara vâkıf olmuştur. İşte gazetenin bir taşıyıcı olması durumu sadece haber vermek değil aynı zamanda reyting olmanın, kamuoyu oluşturmanın, belli bir ideolojiyi ve ideolojik düşüncüyü yansıtmayı ve düşündüğü veya benimsediği fikri yayma ve benimsetme fikri de ortaya çıkmaktadır.

Vecizeler günlük hayattan sözler, kelimeler, bir ayet, ünlü bir kişiye ait bir söz ya da atasözü olabilen ve insanı düşündürürken ders vermeyi, eğitmeyi, bilinçlendirmeyi amaçlayan sözler olarak çıkar. Gazetelerde belli bir ideolojiyi aktarmak ve benimsetmek düşüncesinde yazılar bulunduğundan sadece günlük hayata dair haberler, yurtdışı ve yurtdışından haberler değil aynı zamanda bu güzel sözler de yer almaktadır.

Tasvir-i Efkâr gazetesi uzun soluklu bir gazete olmuş, belli zamanlarda tökezlemiş, tökezledikten sonra tekrar yayım hayatına devam etmek için bazı usuller benimsemiş ve bu sayede uzun soluklu gazete statüsünde olmuştur. Çeşitli isimlerde ve ara ara kapanmalar neticesinde 1862 yılında Şinasi'nin adımıyla yayım hayatına başlayan gazete, 1909 yılında Ebuzziya Tevfik'in tekrardan canlandırması ve onun mirasçıları olan oğulları tarafından 1945 yılında kadar devam edebilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin en karışık ve sıkıntılı dönemlerinde yayım hayatına giren Tasvir-i Efkâr gazetesi Cumhuriyet'in ilanından 2. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir. Elbette bir toplumun ürünü o toplumdan

Zinnur AKKAŞ

beslenerek devam eder. Basın da toplumdan ve yaşadığı çevreden uzak değil bilhassa toplumun içerisinde yer alır. Gazetenin halkın ilgisini çekmesi ve tiraj oluşturması için okunması gerekir. Talep edilmesi de okumayla doğru orantılı olduğu için toplumu ilgilendiren ve yön gösteren yazıların gazete içerisinde olması gerekmektedir.

Bazı tökezlemelere maruz kalan Tasvîr-i Efkâr gazetesi, 1940-1942 yılları arasında da aralıksız bir yayın hayatı olmuştur. Bu dönem 2. Dünya Savaşı'nın başladığı, küresel bir savaşın yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin etrafında kol gezdiği ve Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal'in ölümü ve ondan sonra Milli Şef, İsmet İnönü'nün geminin kaptanlığına geçmesi gazetelere de yansımıştır. Bu olaylar neticesinde bilgi akışını halka aktarmak ve bazı fikirleri halka aşlamak amacıyla da 1940-1942 yılları arasında vecizeler bölümü bulunmaktadır. Bu vecizeler siyasi, askeri, toplumsal, sosyal konulara sıkça değinilen sözlerden vücuda gelmektedir.

1940 yılından 1942 yılına kadar ki gazetenin büyük bir kısmını tüm dünyayı etkisi altına alan ve Mısır'dan İngiltere'ye Japonya'dan Rusya'ya Almanya'dan Fransa'ya kadar dünyanın çoğu yerinde yangın yeri olan 2. Dünya Savaşı'nın izleri görülmektedir. Gazetede İnönü Erzincan'da bir yerin açılışında "Türk milletinin her neferi savaşmak için gerekirse asker olur." şeklinde bir mesaj vermiştir. 1941 yılında yine üniversite öğrencilerinin askeri birlik önünde çekinmiş oldukları fotoğraflar ve resmin başlığında ise "okullarını bitirip askeri görev için askerlik bürolarına başvuru yaptılar." şeklinde bir yazı kaleme alınmıştır. Görüldüğü üzere kurulalı daha çeyrek asrı bile tamamlamamış olan ve büyük bir yükün altından çıkmış ve kendine gelen bir insan statüsünde olan Türkiye'nin hem etrafındakilere göz-dağı vermek hem de halkı savaşa karşı cesaretlendirip bilinçlendirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda hizmet eden bölümlerden olan vecizelerde aynı şekilde 1940 yılında daha çok siyasi ve askeri tarzda

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

vecizelere yer vermiş, 1941 yılında toplumsal tarzda ve sosyal hayatı baz alan vecizelere yer vermiş, 1942 yılında ise birey nezdinde topluma dönük hitaplar ve bireysel temalar işlenmiştir.

Gazetenin başlangıçta beşinci sayfasından ikinci sayfasına ilerleyen vecize köşesinin sadece edebi bir metin değil aynı zamanda düşüncelerin ifade ediliş tarzı bakımından ne kadar ehemmiyetli olduğu anlaşılmaktadır. Herhangi bir kişiye ait özlü söz söylemekten ziyade toplumu sarıp kuşatan sözler paylaşılmasına dikkat edildiği görülmektedir. Ayrıca hem dönem itibarıyla ve hem de devam eden savaş nedeniyle daha çok toplumsal dimağı harekete geçirmeye ve havselayı yoklamaya yönelik özdeyişlerin aktarılması dikkatten kaçmamaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmadlı, Vugar (2019). Tasvir-i Efkâr gazetesi Üzerine Bir İnceleme (Yıl: 1915-1916 / Sayı: 1505-1824)., Niğde Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

Akbulut, Uğur (2013). Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876) *Turkish Studies Dergisi*, Yıl-Sayı:2013-Volume 8 Issue 5, Ankara.

Alan, Salim (2019). Tanzimat Dönemi (1831-1876) Osmanlı Basını ve Vakayii Mısriyye, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, s.47-56.

“Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi”
“International Journal of Humanities and Art”
[trk dergisi/2022]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:1

Zinnur AKKAŞ

Aksan, Doğan (2020). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bacaklı, Yılmaz, Kapağan Enver ve Kundakçı, Mustafa (2016). Divanü Lügati't-Türk'ün Yazılma Amacı Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 8, 2016 Sayfa: 3259-3267.

Benek, Kazım (2016). *Osmanlı'da Basının Doğuşu ve II. Meşrutiyete Kadarki Gelişimi. Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 27-39. Siirt Üniversitesi.

Cunbur, Müjgan (1998). Basın, Yayın ve Kitap, *Erdem Dergisi*, C.:5, S.:11, s.405-436.

Çıkla, Selçuk (2009). Tanzimat'tan Günümüze Gazete-Edebiyat İlişkisi. *Türkbilig Dergisi*, s. 34-63.

Demir, Ekrem (2013). Atebetü'l-Hakâyık'ta Geçen Deyimler, Atasözleri ve Özdeyişler. *Journal Of Turkology*, 23 (2) , 37-52.

Demir, Kenan (2014). Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.57-88.

Derman, Emrah. Tasvîr-i Efkâr Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Niğde.

Erol, Kemal (2017). Vecize Edebiyatı ve Sosyal Öğreti Örneği Olarak Raif Necdet Kestelli'nin Süzme Sözlükleri, *Şarkiyat Dergisi*, C.:9, S.:2, s.624-643.

Gazete Arşivi. "Tasvir-i Efkâr gazetesi." Erişim Adresi:

https://www.gastearsivi.com/gazete/tasviri_efkar/1940-05-09/7. Erişim

Tarihi: 15-22.12.2022.

İspirli, Serhan Alkan (2019). Vecize Edebiyatı ve Mehmed Receb'in Emsâl-i Hakikat İsimli Eseri, *Teke Dergisi*. s.230-261.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International Journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388
Cilt/Volume:4
Sayı/Issue:2

1940-1942 YILLARI ARASINDA GAZETECİLİK DİLİNDE VECİZE KULLANIMI “TASVİR-İ EFKÂR” ÖRNEĞİ

İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarih Bakış Projesi. “*Tasvir-i Efkar gazetesi*”
<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/gazete.php?gazete=tasviriefkar>
r. Erişim Tarihi: 01-30.12.2022.

Kapağan, Enver (2021). Kültür, Tarih ve Kimlik Açısından Dilin Önemi. *Karabük Türkoloji Dergisi*. Cilt/Sayı: IV (2021)ç s.: 49-58.

Kızılca, Gül Karagöz. (2023). Osmanlı Gazeteciliği ve Ahaliye Ulaşmak, Ahaliyi Görünür Kılmak: Tasvir-i Efkâr Örneği. *Ankara Üniversitesi SBS Dergisi*. Cilt: 78, Sayı:167-190.

Koloğlu, Orhan (2018). *Osmanlı'dan 21.yy'a Basın Tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Oral, Fuat Süreyya. (1968). *Türk Basın Tarihi*, 2.Cilt, Ankara.

Özalp, Eda. (2019). *Tasvir-i Efkâr Gazetesi Üzerine Bir İnceleme*. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztay, Oğuz Han. (2020). Osmanlı'nın Siyasal Hayatında Basının Rolü: 19. Yy. Örneği, *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal*, 235-246. Van.

Sezer, Mehmet Abdülbasit (1997). Yeni Tasvir-i Efkâr Gazetesi Üzerine Bir Araştırma. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır.

TDK (2022). “Gazete ve Vecize” terimleri. *Genel Açıklamalı Sözlük*. Ankara: Tdk Yayınları.

Törenek, Mehmet (2016). Yazar Eser İlişkisi Bağlamında Cenap Şahabettin ve Tiryaki Sözleri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.24, s.1-13. Erzurum.

Yıldırım, Özlem (2016). *İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basınında Mihver Taraftarlığı ve Hükümetin Bakışı*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Elazığ, Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, 3.Cilt.

Zinnur AKKAŞ

Yıldız, Cemal (1998). Yazılı Basında Kullanılan Metin Türleri ve Konu Dağılımları. Marmara Üniversitesi, *İletişim Fakültesi Dergisi*, S.8, s.19-53.

"Beşeri Bilimler ve Sanat Dergisi"
"International journal of Humanities and Art"
[trk dergisi/2023]

e-ISSN:2757-6388

Cilt/Volume:4

Sayı/Issue:2